CZU: 811.135.1'0: 82.09 '01
ORCID: 0000-0002-0725-4893
DOI: 10.5281/zenodo.3419233

Galaction VEREBCEANU
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu"
(Chișinău)

CONSIDERAȚII FILOLOGICE ASUPRA MANUSCRISULUI *SANDIPA*

Philological considerations about *Sandipa* manuscript

Abstract: In this article, we study the philological aspects of a Romanian manuscript copy of the popular novel *Sindipa*. The Romanian manuscript is entitled *Sandipa*, *adică poveste lui Chir-Împărat* and is kept in Russia State Library, under quota 824 (Grigorovici fund). It was dated at the second half of the XVIIIth century and was copied by Ioan Crăciun from Stefanesti, Dorohoi. The collation of the manuscript from Moscow with nine other copies of the novel from Bucharest highlights the fact that the researched Romanian versions – all of them coming from a single prototype – show obvious similarities, but the insignificant differences between the texts are due to the translating solutions and particular adaptations of the copyists.

Keywords: copy, dating, page, filiation, phonetics, lexicon, location, manuscript, morphology.

Rezumat: Articolul examinează aspecte filologice ale unei copii manuscrise românești a romanului popular *Sindipa*. Manuscrisul românesc, păstrat la Biblioteca de Stat a Rusiei sub cota 824 (fondul *Grigorovici*) și datat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, este intitulat *Sandipa*, *adică poveste lui Chir-Împărat* și a fost copiat de Ioan Crăciun din Ștefănești, Dorohoi. Colaționarea manuscrisului moscovit cu alte 9 copii bucureștene ale romanului evidențiază faptul că versiunile românești cercetate – toate provenite dintr-un singur prototip – înregistrează evidente similitudini, iar deosebirile nesemnificative dintre texte se datorează copiștilor, care au intervenit cu diverse soluții de traducere și adaptări particulare.

Cuvinte-cheie: copie, datare, filă, filiație, fonetică, lexic, localizare, manuscris, morfologie.

Într-un articol apărut recent a fost publicat textul integral al manuscrisului anunțat în titlu (vezi Verebceanu 2017: 35–55; 67–89; 113–130). E vorba de copia intitulată *Sandipa*, *adică poveste lui Chir-Împărat*, una din numeroasele versiuni românești a renumitei scrieri populare de origine indiană cu titlul *Sindipa*[1]*, carte populară pătrunsă*

[1] Primele informații despre romanul popular le datorăm lui Moses Gaster (vezi Gaster 1883: 54–77), Nicolae Iorga (vezi Iorga 1928: 35–37) și, mai cu seamă, lui Nicolae Cartojan, remarcabilul cercetător literar studiind amănunțit căile de pătrundere a cărții în literatura noastră și subliniind originea indiană a romanului (vezi Cartojan 1938: 284–297).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

în literatura română la sfârșitul secolului al XVII-lea[2] *și difuzată în toate regiunile românești prin mai multe copii manuscrise*[3].

În cele ce urmează, prezentăm unele aspecte de ordin filologic referitoare la descrierea manuscrisului, datarea, localizarea și filiația textelor. Pentru început, să rezumăm conținutul narațiunii.

Subiectul textului *Sandipa* nu diferă prea mult de subiectul celei mai vechi copii brașovene și al celorlalte manuscrise anterioare manuscrisului moscovit. Acțiunea romanului se desfășoară la curtea lui Chira, împăratul Persiei, care are șapte filozofi-sfetnici[4]. După multe rugăciuni, Chira dobândește un copil. Vrând să dea carte aleasă fiului său, îi tocmește un dascăl, dar, după trei ani de învățătură, copilul nu deprinde nimic. Atunci împăratul îl angajează pe filozoful Sandipa, cel mai înțelept dintre filozofii împăratului, care se prinde ca în șase[5] luni să-l învețe pe copil filozofie deplină. Termenul învățăturii încheindu-se, Sandipa află că prezicerile astrologilor sunt amenințătoare: fiul împăratului nu trebuie să vorbească timp de șapte zile, altfel va muri. Împăratul, neînțelegând tăcerea fiului său, îl dă pe mâna țiitoarei sale, mama vitregă a copilului. Aceasta, pentru a-l face să vorbească, îl atrage într-o cursă vicleană: îi propune să-l omoare pe tatăl său și să urce pe tronul împărăției, pe ea luând-o de soție. Băiatul este îngrozit de propunere și, încălcând făgăduința de a nu vorbi, o amenință că o va demasca după trecerea celor șapte zile. Femeia, speriată de cele ce pot urma, recurge la un șiretlic:

[2] Cel mai vechi text al romanului popular *Sindipa*, conservat între filele 79^{r} și 121^{v} ale unui manuscris miscelaneu și păstrat la Biblioteca Academiei Române (ms. rom. 1436), a fost copiat în 1703 de dascălul Costea de la biserica din Șcheii Brașovului. Pentru prima dată textul românesc al *Sindipei* este editat de Ion C. Chițimia (vezi Chițimia–Simonescu 1963: 353–401), cu o *Introducere* semnată de Dan Simonescu (vezi Chițimia–Simonescu 1963: 349–351), în care este prezentat pe scurt subiectul romanului. Retipărirea integrală a celui mai vechi text al cărții populare o datorăm Magdalenei Georgescu. Bazată pe cele mai moderne principii de editare a scrierilor vechi, ediția propriu-zisă este precedată de un minuțios *Studiu lingvistic și filologic* și urmată de un *Glosar* (vezi Georgescu 1996: 197–320).

[3] Numărul exact al manuscriselor romanului *Sindipa* nu este cunoscut până în prezent. Printre primii cercetători care s-a referit la cifra acestora este Dan Simonesu, care indică 25 de manuscrise (vezi Chițimia–Simonescu 1963: 350–351). Autorii lucrării *Bibliografia analitică a cărților populare laice* descriu 26 de manuscrise ale *Sindipei*: 15 manuscrise localizate în Moldova, șapte înȚara Românească, două în Transilvania și două cu localizare necunoscută (vezi Moraru–Velculescu 1978: 407–434). Relativ recent cercetătoarea Magdalena Georgescu scria: „Tradiția literară a romanului *Sindipa* este extrem de bogată în țara noastră. Numai la Biblioteca Academiei Române din București se păstrează circa 30 de manuscrise românești…” (Georgescu 1996: 235). Toți autorii de mai sus nu amintesc nimic despre manuscrisul moscovit *Sandipa*.

[4] Narațiunea romanului se rotește în jurul cifrei șapte, „numărul cel mai încărcat de semnificații mistice și ezoterice”, simbolizând „perfecțiunea, armonia, norocul, fericirea” (Evseev 1998: 447), alte manuscrise indicând și faptul că împăratul avea șapte soții: *7 muieri* (ms. rom. BAR 1436, f. 79^{r}, ms. rom. BAR 3391, f. 52^{r}), *muieri șapte* (ms. rom. BAR 3388, f. 1^{r}, ms. rom. BAR 1366, f. 2^{r}).

[5] În spiritul narațiunii, logic ar fi fost ca termenul învățăturii lui Sandipa să fie tot șapte luni, cum apare în ms. rom. BAR 1364 (f. 36^{v}) și în ms. rom. BAR 339 (f. 52^{r}); cf. însă ms. rom. BAR 3388 (f. 1^{v}), ms. rom. BAR 1366 (f. 2^{v}), ms. rom. BAR 3131 (f. 178^{v}), ms. rom. BAR 3203 (f. 1^{r}) unde este indicată cifra *6*, reluată, probabil, de copiști din neatenție. De reținut că cel mai vechi manuscris al romanului de la 1703 nu conține fragmentul în cauză.

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

îi declară împăratului că fiul său a încercat s-o violeze. Indignat, împăratul ordonă ca fiul său să fie omorât. Cei șapte filosofi, aflând de porunca împărătească, se rânduiesc în cele șapte zile să povestească împăratului câte o pildă care demonstrează șiretenia femeilor. Împăratul, influențat de morala povestirilor, renunță la intenția de a-și pedepsi feciorul. Femeia, auzind că împăratul s-a răzgândit, povestește, la rândul său, întâmplări care pune în lumină rea sfaturile filozofilor, făcându-l pe împărat să-și revadă porunca. Până la urmă, cele șapte zile trec și fiul împăratului dezvăluie adevărul și intenția vicleană a femeii. Avem, așadar, o înlănțuire de povestiri, 22 la număr, care imprimă narațiunii un interes deosebit, făcând lectura ușoară și captivantă.

Descrierea manuscrisului. *Sandipa* conține 102 file, având dimensiunile 210 X 145 mm. Coperta, inițial din piele, îmbrăcată ulterior în carton, se desprinde de la cotor și este mâncată, parțial, de cari. Hârtia, în general bine păstrată, este groasă, de culoare gălbuie. Numerotarea, cu cifre arabe pe partea de sus a paginii recto, cu creion negru, aparține, se pare, copistului. Divizarea manuscrisului nu s-a făcut pe caiete. Pe coperta inițială se află scris în rusește: „1877 г. Из собр. В. И. Григоровича, вход. № 824”[6], iar pe cea de la sfârșit este tipărit „Императорскаго Московскаго и Румянцовскаго Музея. Отделенія рукописей № 824”[7], din care reiese că manuscrisul a aparținut slavistului, paleografului și istoricului rus V. I. Grigorovici[8].

Textul propriu-zis, scris de o singură mână de la început până la sfârșit, cu cerneală neagră, ușor decolorată, este complet, lizibil și se cuprinde între filele 1^{r} și 101^{r}. Pe filele 101^{v} și 102^{r}, ultima păstrată fragmentar, sunt făcute unele însemnări, calcule și încercări de peniță.

Toate filele sunt întregi, cu excepția celei cu numărul 84^{r}, care are colțul de jos rupt. Titlul scrierii figurează doar pe fila 1^{r}, manuscrisul neavând colontitluri. În cea mai mare parte a manuscrisului, numărul de rânduri pe o filă este neuniform și variază între 14 și 18. Pe măsură însă ce textul se apropie de sfârșit, spațiul dintre rânduri este vizibil îngustat, ceea ce face ca numărul de rânduri să ajungă la 21 și, o dată, la 22 (f. 96^{r}).

Inițialele titlurilor de capitole sunt scrise cu majuscule, de regulă fără a fi evidențiate prin poziție față de textul propriu-zis. Începutul romanului este anunțat de titlul capitolului întâi: *Cuvântul întâi a lui Sandipii filosoful*[9] (1^{r}–13^{v}). *Denumirea și volumul celorlalte 15 capitole se prezintă după cum urmează:*

[6] „1877. Din opera lui V. I. Grigorovici, nr. de intr. 824”.

[7] „Muzeul Imperial Rumeanțev din Moscova. Secția de manuscrise nr. 824”.

[8] Victor Ivanovici Grigorovici (1815–1876), născut în Balta, prof. univ. dr., membru corespondent al Academiei de Științe din Petersburg. Între 1844 și 1877 întreprinde o deplasare în interes de serviciu, vizitând Constantinopolul și Muntele Athos, precum și mai multe țări din Europa, inclusiv România (Valahia și Banatul), de unde se întoarce cu mai multe manuscrise prețioase. E de presupus că V. I. Grigorovici ar fi achiziționat manuscrisul *Sandipa* anume în timpul călătoriei sale sau, poate, în perioada în care a ocupat funcția de șef al Catedrei de studii slave a Universității din Novorosiisk, astăzi Universitatea Națională „I. I. Mecinikov” din Odesa. (Vezi *Slovari*: 272).

[9] Titlul capitolului este urmat de secvența *tălmăcit de pi limba sirinească pre limba elinească*, *iară acum*, *mai pre urmă*, *pe limba rumânească*.

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

Pilda filosofului întâi ce au spus către împăratul (13ᵛ–19ʳ), *Cuvântul filosofului* (19ʳ–21ᵛ), *Pilda ce dintâi a filosofului al doile* (21ᵛ–26ᵛ), *Pilda ţiitoarii* (26ᵛ–29ᵛ), *Pilda filosofului al treile* (29ᵛ–34ʳ), *Pilda filosofului al 4 <lea>* (34ʳ–35ᵛ), *Pilda a 2 <-a> ci au spus al 4 <-lea> filosof* (35ᵛ–37ᵛ), *Cuvintele fimeii către babă* (37ᵛ–41ᵛ), *Pilda muierii* (41ᵛ–51ᵛ), *Pilda ci au spus ţiitoare împăratului* (51ᵛ–54ᵛ), *Pilda filosofului al 6 <-lea>* (54ᵛ–57ᵛ), *Gândurile muierii în zioa a 7 <-a>* (57ᵛ–61ʳ), *Pilda 7* (61ʳ–78ᵛ), *Spunire pildii cuconului* (78ᵛ–93ʳ), *Poronca împăratului să-i aducă pe vicleana muiere*, *ţiitoare lui* (93ʳ–101ʳ).

Datarea. Stabilirea datei manuscrisului *Sandipa* nu prezintă dificultate şi este făcută de însuşi copistul scrierii. Din însemnarea de pe fila 101ʳ aflăm numele lui, localitatea de origine şi data în care a fost încheiată copierea textului: *Sfârşitul Istorii <i> lui Chir-Împărat şi al Sandipii filosofului*. *Şi am scris-o eu*, *Ioan Crăciun*, *din ţinutul Dorohoiu ot Ştefăneşti la veleat 1798*, *maiu în 1*.

Opinii asupra textului. Prima şi unica informaţie cunoscută nouă despre *Sandipa* o datorăm lui Gheorghe Dodiţă, care, referindu-se la colecţia de manuscrise din fondul „V. I. Grigorovici" de la Biblioteca de Stat a Rusiei (Moscova), semnalează mai multe manuscrise româneşti, printre care şi manuscrisul *Sandipa* (vezi Dodiţă 1986: 101–114). Confruntând textul *Sindipei* din 1703 cu cel analizat, fără însă a aduce exemple de colaţionare, autorul emite ipoteza că textul moscovit este de o întindere mai mare decât textul braşovean, cuprinzând pasaje noi şi unele amplificări, iar „prototipul acestei cópii este mai vechi, probabil de la începutul sec XVIII" (*Ibidem*: 108). La sfârşitul articolului, Ch. Dodiţă reproduce, în transliteraţie, un fragment din text (filele 1ʳ–14ʳ).

Localizarea. Pentru a stabili regiunea dialectală din care provine textul copiat, mijlocul cel mai sigur este compararea trăsăturilor de limbă prezente în textul cercetat. Criteriile lingvistice sunt în măsură să faciliteze determinarea locului de proveniență a copistului sau, în situaţia copiilor cu trăsături lingvistice proprii mai multor arii dialectale, zona (zonele) prin care a circulat manuscrisul (vezi, în acest sens, Cheţie 1965: 391–406).

În cazul textului pe care îl cercetăm, singura opinie referitoare la localizarea lui este cea formulată de Gh. Dodiţă: „Manuscrisul este, fără îndoială, una din numeroasele cópii, care au circulat în Moldova în ultimele decenii ale sec. XVIII şi prima jumătate a sec. XIX" (Dodiţă 1986: 107), în sprijinul ideii sale autorul aducând unele probe privind caracteristicile lingvistice ale textului.

Într-adevăr, textul atestă suficiente exemple (fonetisme, forme şi termeni) caracteristice graiurilor de tip nordic, în special graiului moldovenesc. De netăgăduit este însă şi faptul că acelaşi textul înregistrează destule probe lingvistice specifice graiurilor de tip sudic, cu deosebire graiului muntenesc. În continuare, prezentăm trăsăturile lingvistice relevante ale manuscrisului *Sandipa*, precizând că fenomenele consemnate apar, de regulă, în alternanţă, primele forme fiind predominante.

Fonetică.

1. ă protonic, majoritar, neevoluat la *a*: *bărbat* (24ʳ) – *barbatului* (17ᵛ), *călare* (96ʳ), *lăsa* (48ᵛ), *pământ* (15ᵛ); *ă* aton conservat: *au blăstămat* (37ʳ), *blăstămate* (55ᵛ), *nădejde* (3ʳ), *nădăjduiescu* (53ʳ), *părete* (99ʳ), *păretele* (99ᵛ), *păreţi* (100ʳ), *m-am spăriet* (16ʳ),

BDD-A30393 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

s-au spăriet (37v); *ă* etimologic evoluat la *e* sau, majoritar, *e* > *i*: *femeie* (83r), *femeia* (33v), *femeiască* (91r) – *fimeie* (31v), *fimeia* (14r), *fimeii* (14v); *ă* evoluat sau neevoluat la *i*: *lacrimi* (51v), *lacrimile* (36v) – *lacrămi* (21v), *lacrămile* (37r); numai *rădică* (42r), *să rădică* (1v); *ă* etimologic evoluat la *o* sau păstrat: *folos* (87v), *folosul* (9r), *să folosesc* (37v), *norod* (72r), *norocul* (5r), (*a*) *să zăbovi* (24r, 30r) – *lăcuieşte* (100v), *s-au zăbăvit* (24v); *ă* etimologic păstrat: *a mulțămi* (92v), *mulțămită* (58v).

2. *e* etimologic evoluat la *a*: *dator* (92v); *e* etimologic conservat: *Dumnezeu* (1v), *Dumnezeule* (28v), *lepădа* (23r); *e* aton păstrat sau asimilat la *i*: *strein* (38v), *streinul* (68r), *streini* (52r), *să înstreină* (61r) – *striine* (11v), *mă mer* (42v), *să mera* (7r); *-e-* medial aton păstrat sau trecut la *i*: *adevărat* (15v) – *adivărat* (49r), *cuvintele* (47r) – *cuvintile* (57v), *deplin* (2v) – *diplin* (3r), *fecior* (28r) – *ficior* (26v), *au nemerit* (99r) – *nimeri* (98v), *peștele* (65r) – *peștile* (66v), *peșteră* (28r) – *peștiră* (28r), *venisă* (95v) – *vinisă* (79v), *va vede* (18r) – *vei vide* (4v), *zilele* (50v) – *zilile* (23r); numai *ceti* (14r), *să cetească* (14v); *e-* final aton păstrat sau trecut la *i*: *bine* (2r) – *bini* (49v), *ce* (1v) – *ci* (1v), *de* (1r) – *di* (10v), *pe* (1r) – *pi* (1r), *zice* (66r) – *zici* (10r).

3. *î* etimologic evoluat la *îi* sau păstrat: *câine* (43r), *câinile* (43v) – *cânelui* (44r), *mâine* (4v) – *mâne* (5r), *mâinile* (23v), *pâine* (22r) – *pâne* (36v); cf. și *stăpâine* (22v); *î* evoluat la *u* sau conservat: *umbla* (36v), *au umblat* (34v), *umblând* (27r), *să umplu* (1v), *să umple* (85v), *să umplură* (43v) – *s-au împlut* (55v), *mă împluiu* (84v), *să împlu* (84r), *să împlusăse* (11v), *s-au împflat* (55v); *î* etimologic conservat în *curând* (69r).

4. *o* conservat în *groznice* (51r); *o* evoluat exclusiv la *u*: *cucon* (1v), *cuconul* (3v), *cuconului* (5r), *cucoane* (9v), *cuconi* (21r), *cuconaș* (82r).

5. *u* evoluat la *i*: *mincinos* (73v), *mincinoasă* (17v), *mincinoș* (57v); *u* păstrat sau trecut la *o*: *rumânească* (1r); cf. *să adaogă* (92v), *poroncă* (7v), *poroncesc* (81r), *am poroncit* (72v), *ar poronci* (89r).

6. *ea* trecut la *e* sau păstrat: *ave* (4r) – *avea* (49v), *be* (22r) – *bea* (31v), *băte* (46v), *ea* (37v) – *e* (17r), *fuge* (53r), *gânde* (52v), *hrăne* (98r), *me* (2v) – *mea* (39r), *putem* (57v), *șide* (38r), *vre* (3v) – *vei vrea* (61v), *zice* (63r).

7. *ia* trecut la *ie* sau păstrat: *să căie* (44v), *grăie* (28r) – *grăia* (17r), (*să*) *ie* (8v, 89r) – (*să*) *ia* (30v, 78v), *au încuiet* (81r), *s-au muiet* (55r), *năpăstuiașe* (90r), *să nevoie* (44v), *sârguia* (74r), *scriia* (62r), *suduia* (25v), *nu știe* (17r), *ai tăie* (67r), – *aș tăia* (63v), *trăia* (35v) – *trăie* (54v), *a să zgârie* (10v) – *a să zgâriia* (63v).

8. *ii* păstrat sau redus la *i*: *trii* (46r) – *tri* (4v).

9. *iu* conservat: *fiiu* (97v), *fiiul* (1v), *fiiului* (72v), *fiiule* (98v), inclusiv în termenii formați cu suf. *-toriu*: *ajutoriu* (70v), *cetitoriu* (97v), *desfăcătoriu* (47v), (56v), *giudecătoriul* (80v), *judecătoriul* (82r), *iubitoriu* (13v), *înșălătoriu* (85v), *mirositoriu* (90v), *neguțitoriu* (89v), *păzitoriu* (70v), *răpitoriul* (14v), *sâlitoriu* (44v), *voitoriu* (26v).

10. *oa* menținut: *amândoao* (67v), *doao* (4v), *noao* (100r), *voao* (83r).

11. *ieu* păstrat sau trecut la diftongul *eu*: *mieu* (7r) – *meu* (83v).

12. Labiale păstrate sau labiale palatalizate: *bine* (92v), *pica* (18r), *piciorul* (30v); cf. *chieptine* (79r), *chiperiului* (36v), *milă* (27v), *fierbinte* (55r), *fier* (65v) – *her* (67r), *hiară* (58v), *hieră* (51r), *heri* (51r).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

13. Labiale moi sau labiale dure: *să iubească* (45r) – *să iubască* (36r), *să iubesc* (37v), *să vorbască* (74r), *să izbăvească* (28v), *izbăvească-te* (28v), *izbăvești-mă* (81v), *să lovască* (30v), *să meargă* (5r) – *să margă* (35v), *mearsă* (70r), *mearsără* (91r) – *marsă* (52v), *marsără* (99r), *mergându* (22r) – *mărgându* (86r), *trimeasă* (23r), *tocmală* (87v).

14. Dentale moi sau dentale dure: *adevărat* (15v) – *adăvărat* (77v); cf. și *dămâncat* (64r), *au blăstămat* (37r), *să stângi* (54r), *samă* (20r), *să să* (36r) – *să se* (36r), *atâța* (91r), *cetățan* (86v), *înțelepciune* (2r) – *înțălepciune* (50v), *auziră* (79v), *să păzască* (17r), *târzâu* (14v), *zisă* (2r), *rea* (49v) – *ră* (44v), *striga* (64v) – *strâgai* (30v).

15. Prepalatale și palatale moi sau prepalatale și palatale dure: *cerșindu* (16r), *deșert* (45r) – *dișărt* (61v), *deșartă* (55r), *am înșălat* (87v), *să înșălă* (58v), *înșălăciune* (83r), *înșălătoriu* (88r), – *înșelătoare* (59v), *șezu* (7r), *șezi* (imp. 27v) – *ședzi* (imp. 31v), *ședzind* (93r), *au ședzut* (18v), *ședzu* (72r), *și* (1r) – *șârlău* (36v), *greșală* (42v), *șarpe* (43v), *șapte* (69v), *jălii* (81v), *necăjându-să* (17v), *străjării* (99r) – *sluje* (24r); *gios* (25r) – *jos* (27v), *judecată* (42v) – *giudecată* (16v), *giurământ* (9v) – *jurământul* (33r), *jupânească* (17v) – *giupânească* (22v); *rea* (5v) – *ră* (24r), *răle* (1r), *striga* (64v) – *strâgai* (30v), *strânge* (54v) – *strinsă* (53r), *iubitoriu* (13v), *înșălătoriu* (85v), *neguțitoriu* (21v), *râmătoriu* (41v), *slujitoriu* (43r), *tâlhariu* (86v); *s-au deșchis* (50r), *să deșchiză* (95v) – *deschisă* (43v); *feliu* (97r), *feliul* (100v), *feliuri* (75r) – *felul* (88r), *feluri* (3v).

Morfologie.

1. Forme de declinare noi sau vechi: *peșteră* (28r) – *năpaste* (48v); doar *cenușă* (62r), *mătușă* (36r), *ușă* (24v), *grijă* (100v).

2. Substantivul *tată*, cu două forme: *tatăl* (4v) și *tatul* (97v).

3. Articolul posesiv-genitival variabil în alternanță cu cel invariabil: *copil al…* (20r), *istorie a…* (83v), *filosofi ai…* (1r), *vorbe ale…* (14v) – *cuvântul întâi a…* (1r), *ochiul a…* (90r), *scrisorile a …* (68v), *vorbe a …* (68v).

4. Pronumele negativ *nime* (19v), majoritar, în raport cu *nimine* (17r); numai *nimică* (8v).

5. Prezența exclusivă a ordinalului masculin în *-le*: *al doile* (21v), *al triile* (76r).

6. Mai mult ca perfectul sintetic predominant: *să dusesi* (39r) în raport cu cel analitic: *au fost gătit* (1r).

7. Doar forme analogice la conjunctiv prezent: *să beie* (31v), *să iei* (63v).

8. Adverbul *acum* (1r) preferabil față de *acmu* (16r).

Lexic.

1. *amăgi* (28r). 2. *asuda* (91r). 3. *băieș* (34r). 4. *bortă* (54v). 5. *bortos* (53r). 6. *cerca* „căuta” (24v). 7. *cerșaf* (50v). 8. *culivie* (18v). 9. *cușcă* (17r). 10. *dugheană* (29v). 11. *dulamă* (45v). 12. *feredeu* (78v). 13. *ghizdavă* (38v). 14. *giurui* (3r). 15. *gi<u>ruință* (3r). 16. *grumazi* (60v). 17. *jupânească* (8v). 18 *maștihă* (8r).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

19. *pântice* (23ᵛ). 20. *porumb* „porumbel” (54ᵛ). 21. *pozvoli* (75ʳ). 22. *primblare* (27ᵛ). 23. *scârșni* (65ᵛ). 24. *sudui* (25ʳ). 25. (*a se*) *tegădui* (93ᵛ). 26. *dvori* în var. *zvori* „a se prezenta înaintea unui domn”(6ᵛ).

Analiza trăsăturilor lingvistice expuse mai sus ne îndreptățește să tragem unele **concluzii**:

1. Sunt fenomene de tip nordic, moldovenisme sau mai ales moldovenisme[10]:

a) *b**a**rbatului*, *au bl**ă**stămat*, *n**ă**dejde*, *f**i**meia*, *r**ă**dică*, *s-au zăb**ă**vit*, *a mulț**ă**mi*, *str**e**in*, *să m**e**ra*, *ad**i**vărat*, *bin**i***, *s-au **î**mplut*, *s-au **î**mflat*, *c**â**nelui*, *p**â**ne*, *gr**o**znice*, *c**u**con*, *por**o**ncă*, *av**e***, *băt**e***, *grăi**e***, *ch**i**eptine*, *ch**i**periului*, *h**e**r*, *să iub**a**scă*, *să lov**a**scă*, *să m**a**rgă*, *adă**v**ărat*, *s**a**mă*, *să s**ă***, *înț**ă**lepciune*, *atâț**a***, *să păz**a**scă*, *târzâ**u***, *r**ă***, *str**â**gai*, *înș**ă**lătoriu*, *ș**â**rlău*, *greș**a**lă*, *ș**a**pte*, *j**ă**lii*, *g**io**s*, *fel**iu**ri*;

b) *năpaste*, *cenușă*, *grijă*, *tatul*, *ochiul **a***…, *vorbe **a*** …, *nime*, *nimică*, *al doile*, *au fost gătit*, *să beie*, *acmu*;

c) toate cele 26 de cuvinte enumerate aveau curs în partea nordică a Dacoromaniei, mai ales în Moldova, cu precizarea că termenii de sub nr. 7 (*cerșaf*), 11 (*dulamă*) și 25 (*dvori* în var. *zvori*) circulau și în graiurile de tip sudic (cu predilecție în Muntenia).

2. Fenomenele de limbă localizabile în partea de sud a Dacoromaniei, deci muntenisme, eventual moldovenisme de sud, pot fi grupate astfel:

a) *b**ă**rbat*, *f**e**meia*, *zăb**o**vi*, *str**ii**ne*, *Dumnez**eu***, *bin**e***, *u**m**bla*, *p**âi**ne*, *av**ea***, *grăi**a***, *b**i**ne*, *f**i**er*, *să iub**ea**scă*, *să izbăv**ea**scă*, *să m**ea**rgă*, *ad**e**vărat*, *să s**e***, *înț**e**lepciune*, *auz**i**ră*, *r**ea***, *str**i**ga*, *înș**e**lătoare*, *sluj**e***, *j**o**s*, *fel**u**l*;

b) *peșteră*, *tatăl*, *copil **al***…, *filosofi **ai***…, *nimine*, *să dusesi*, *acum*.

3. Comparând faptele de limbă de sub 1 și 2, înclinăm să credem că textul manuscrisului *Sandipa* reflectă două straturi de limbă: un strat de limbă nordic, caracteristic în mare parte graiului moldovenesc, și unul sudic, propriu mai mult graiului muntenesc.

4. Luând în considerare faptul că fenomenele de limbă aparținând primului strat, de cele mai multe ori mai numeroase, ca text și frecvență, decât cele din stratul al doilea, se poate admite cu o anumită siguranță că reproducerea manuscrisului *Sandipa* s-a făcut după o copie intermediară cu evidente caracteristici lingvistice localizabile într-o zonă unde se vorbea un grai de tip nordic, îndeosebi un grai moldovenesc.

5. Prezența fenomenelor de limbă de tip sudic într-un text copiat de un scrib originar din Moldova poate fi explicată, într-un fel, prin influența mare exercitată de varianta literară muntenească asupra scrierilor moldovenești elaborate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (vezi, de exemplu, Gheție 1975: 404). Nu este însă de exclus nici faptul ca scribul moldovean să fi reprodus un text muntenesc al romanului pătruns în partea de nord a Moldovei.

Filiația. În cele ce urmează ne propunem să urmărim relația de rudenie existentă între textul manuscrisului *Sandipa* și cel al unor copii românești, anterioare și posterioare manuscrisului moscovit, păstrate la Biblioteca Academiei Române. Iată cum apare titlul romanului în cele 10 manuscrise, aranjate în ordine cronologică[11]:

[10] Pentru stabilirea zonei dialectale a fenomenelor lingvistice, ne-am condus de Gheție 1975: 95–198; Gheție, Mareș 1974: 70–302, ILRL 1997: 293–346, 393–396.

[11] Vezi și Moraru–Velculescu 1976: 407–434.

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

1. ***Ms. rom. 1436 BAR* (*1703*)***: Cuvânt şi pocitaniia filosofului Sintipa cu împăratul de Ţara Persie, anume Chira* (f. 79[r])
2. ***Ms. rom. 1364 BAR* (*1784*)**: *Sandipa* (f. 35[r])
3. ***Ms. rom. 3388 BAR* (*1784*)**: *Istorie Sindipii* (f. 1[r])
4. ***Ms. rom. 3391 BAR* (*1785*)***: Pilde filosofeşti a das <ca>lului Sindipii* (f. 52[r])
5. ***Ms. rom. 824 Moscova* (*1798*)***: Sandipa, adică poveste lui Chir-Împărat* (f. 1[r])
6. ***Ms. rom. 1366 BAR* (*sf. sec. 18*)**: *Istoriile filosofului Sindipa* (f. 2[r])
7. ***Ms. rom. 3191 BAR* (*sf. sec. 18*)***: Istoria Sindipii filosoful* (f. 178[r])
8. ***Ms. rom. 1432 BAR* (*înc. sec. 19*)***: Cuvânt şi pocitaniia filosofului Sintipa cu împăratul de la Ţara Persiei, anume Chira* (f. 1[r])
9. ***Ms. rom. 5556 BAR* (*înc. sec. 19*)***: Sandipa* (f. 14[r])
10. ***Ms. rom. 3184 BAR* (*1805*)***: Sandipa, adică poveste lui Chir-Împărat* (f. 1[r])

După felul în care romanul este intitulat, manuscrisele examinate pot fi repartizate în trei grupe.

Grupa A include manuscrisele 1436 şi 1432[12]. Singura deosebire nesemnificativă între acestea vizează aspectul morfologic: sintagma arhaică *de Ţara Persie* din primul manuscris a fost înlocuită cu una modernă în ultimul manuscris: *de la Ţara Persiei*.

Grupa B cuprinde, de asemenea, două copii: cele cu nr. 824 şi 3184[13], scribul ultimului manuscris reluând întocmai titlul romanului din manuscrisul moscovit.

Grupa C înglobează restul copiilor (ms. 1364, ms. 3388, ms. 3391, ms. 1366, ms. 3191 şi ms. 5556), dintre care doar primul şi ultimul manuscris au titlu identic (*Sandipa*), celelalte patru înregistrând titluri diferite (vezi *supra*).

Continuând operaţia de colaţionare a textelor, vom preciza că opt manuscrise, cu excepţia celor din grupa A, conţin partea rezumativă a romanului, plasată imediat după titlu.

Ambele manuscrise din grupa B se individualizează prin texte aproape identice, micile diferenţe fiind neconcludente:

Ms. 824: *Cuvântul întâi a lui* ***Sandipii*** *filosoful* ***tălmăcit de pi*** *limba sirinească pre limba elinească,* ***iară*** *acum, mai pre urmă, pe limba rumânească.* ***Această*** *istorie au scris-o mai întâi* ***Mosus*** *filosoful pentru Chir,* ***împărat al*** *persilor, şi pentru naştire fiiului său şi pentru dascalul Sandipa filosoful şi pentru 7 filosofi* ***ai*** *împăratului şi pentru* ***ţietoare*** *împăratului şi pentru meşteşugirile ei cele răle şi vicleni ci le-au fost gătit ace* ***vitregă*** *să le facă fiiului împăratului, încă şi asupra împăratului* (f. 1[r]–1[v]).

Ms. 3184: *Cuvântul întâi a lui* ***Sandipa*** *filosoful* ***di pe*** *limba sirinească pre limba elinească,* ***iar*** *acum, mai pre urmă, pe limba rumânească.* ***Aceasta*** *istorie au scris-o mai întâi* ***Mosul*** *filosoful pentru Chir,* ***împăratul*** *persilor, şi pentru naştire fiiului său şi*

[12] În această grupă s-ar cuprinde şi ms. rom. 5115 BAR, considerat copie directă după cel mai vechi manuscris al *Sindipei* (vezi Georgescu 1996: 236, 241), manuscris care nu a intrat în vizorul cercetării noastre.

[13] Ambele manuscrise nu sunt cunoscute Magdalenei Georgescu, care a examinat în studiul său opt manuscrise (1436, 5115, 830, 1364, 1766, 3191, 3388 şi 3391), ceea ce a determinat repartizarea lor în două grupe (vezi Georgescu 1996: 241).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

pentru dascalul Sandipa filosoful și pentru 7 filosofi ***a*** *împăratului și pentru* ***țiitoare*** *împăratului și pentru meșteșugirile ei cele răle și viclene ci le-au fost gătit ace* ***vitrigă*** *să le facă fiiului împăratului*, *încă și asupra împăratului* (f. 1[r]).

Rezumatul manuscriselor din grupa C se prezintă astfel:

Ms. 1364: *Cuvântul dintâi a Sandipii filosoful*. *Cap 1*. *Spunere filosofului Sandipăi care s-au scris pentru împăratul persilor și pentru naștere fiiului său și pentru dascalul lui*, *Sandipa*, *și pentru 7 filosofi a împăratului și pentru o muiare a împăratului*, *țiitoare*, *și pentru feciorul a împăratului*, *meșterșuguri drăcești ce i-au gătitu maștihă-sa*. *Această poveste au scris-o întâiu Mosos persul către cei ce vor ceti ca să să păziască și să le fie de folos* (f. 35[r]–35[v]).

Ms. 3388: *Spunerea filosofului pentru Chiros*, *împăratul persilor*, *și pentru nașterea fiiului său și pentru dascalul Sindipa și pentru a împăratului cei șapte filosofi și pentru o fimei țiitoare a împăratului cu ce meșteșuguri drăcești au metahirisit ca să omoare pre fiiul împăratului* (f. 1[r]).

Ms. 3391: *Spunere filosofului Sandipii care au scris pentru Chiris*, *împărat perșilor*, *și pentru naștere fiiului său și pentru dascalul său*, *Sândipa*, *și pentru 7 filosofi a împăratului și pentru o muiere a împăratului*, *țiitoare*, *cum au gătit maștehă-sa meșteșuguri drăcești către fiiul împăratului*. *Această istorie au scos-o întâiu Masos persul către cei ce vor ceti ca să să păzască și să le fie de folos* (f. 52[r]).

Ms. 1366: *Istoriile filosofului Sindipa pentru Chiros*, *împăratul persilor și pentru nașterea fiiului său și pentru dascalul Sindipa și pentru a împăratului cei șapte filosofi și pentru o țiitoare a împăratului cu ce meșteșuguri drăcești au metahirisit ca să omoare pre fiiul său* (f. 2[r]).

Ms. 3191: *Spunere filosofului Sandipii*, *care au scris pentru Chiris*, *împărat perșilor*, *și pentru naștere fiiului său și pentru dascalul său*, *Sândipa*, *și pentru 7 filosofi a împăratului și pentru o muiere a împăratului*, *țiitoare*, *cum au gătit maștehă-sa meșteșuguri drăcești către fiiul împăratului*. *Această istorie au scos-o întâiu Masos persul către cei ce vor ceti ca să să păzască și să le fie de folos* (f. 178[r]).

Ms. 5556: *Cuvânt întâi a Sandipei filosofului*, *ce au grăit pentru fiiul împăratului*. *Cap întâi*. *Spunere filosofului Sandipie cari au scris pentru Cursu*, *împăratul persilor*, *și naștere fiiului său și pentru dascalul lui*, *Sandipa*, *și pentru 7 filosofi a împăratului și pentru o muiere a împăratului*, *țiitoare*, *și pentru feciorul împăratului*, *meșteșuguri drăcești ce au găsit maștihă-sa* (f. 14[r]).

Conținutul părții rezumative din copiile grupelor B și C este, în linii generale, același: un autor anonim pers, al cărui nume apare ca Mosus, Mosul, Mosos, Masos, a compus o istorie sau o poveste a filosofului Sintipa, Sindipa sau Sandipa pentru împăratul Persiei Chir (Chiros, Chiris, Cursu), pentru nașterea fiului împăratului, pentru cei șapte filosofi ai împăratului și pentru meșteșugurile femeii (țiitoarei, muierii) împăratului, pe care le-au pregătit să le facă fiului și împăratului. Unica deosebire ce individualizează copiile din grupa B este faptul că ambele manuscrise conțin informația privind originea scrierii: ***Ms. 824***: *Cuvântul întâi a lui Sandipii filosoful tălmăcit*

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

de pi limba sirinească pre limba elinească, *iară acum*, *mai pre urmă*, *pe limba rumânească* (f. 1[r]). ***Ms. 3184***: *Cuvântul întâi a lui Sandipa filosoful di pe limba sirinească pre limba elinească*, *iar acum*, *mai pre urmă*, *pe limba rumânească* (f. 1[r]). Informația este foarte prețioasă, întrucât face lumină în privința originii prototipului, grecesc, care a stat la baza variantei românești[14].

Iată cum se înfățișează începutul romanului în manuscrisele din grupa A:

Ms. 1436: *Era un* ***părat*** *la Persiia*, *anume Chira*, *și avea 7 muieri*. *Și coconi nu avea*. *Și s-au rugat lui* ***Dumnedzău*** *să-i dea coconi*. *Și de multă rugă a împăratului i s-au ascultat ruga și au făcut un cocon făt*, *de care el creștea împărătéște*. *Și au crescut în vârstă*. *Și având pohtă și dragoste împăratul să-l pedepsească* ***pre*** *fiiul la învățătura* ***cărței***, *deci găsi un* ***filosof dascal***… (f. 79[r]).

Ms. 1432: *Era un* ***împărat*** *la Persiia*, *anume Chira*, *și avea 7 muieri*. *Și coconi nu avea*. *Și s-au rugat lui* ***Dumnezeu*** *să-i dea coconi*. *Și de multă rugă a împăratului i s-au ascultat ruga și au făcut un cocon făt*, *de care el creștea împărătéște*. *Și au crescut în vârstă*. *Și având pohtă și dragoste împăratul să-l* ***dea să să*** *pedepsească fiiul* ***său*** *la învățătura* ***cărții***, *deci găsi un* ***dascal filosof***… (f. 1[r]).

Este în afara oricărui dubiu că scribul ultimului manuscris avea în față, atunci când copia, textul celui mai vechi manuscris românesc, eventual o copie de pe acesta, diferențele dintre cele două texte fiind minime: forma arhaică *părat* din ms. 1436 este înlocuit cu *împărat*, fonetismul *dz* dur din *Dumnedzău* este substituit prin *z* moale, *să-l pedepsească* este modificat în *să-l dea să să pedepsească*, *pre fiiul* este schimbat în *fiiul său*, *cărței* are forma *cărții*, iar îmbinarea *filosof dascal* apare cu topică inversă.

La fel de asemănătoare apar cele două texte ale manuscriselor din componența grupei B:

Ms. 824: *Când împărăţie Chir*, *împărat* ***Persie***, ***acist*** *împărat fiind sterp*, *că nu-i făce împărăteasa niciun cucon*, *şi să rugă lui Dumnezeu împăratul cu multă osârdie şi cu toată inima în multă vreme*. *Iar după multă vreme şi rugăciune ce făce împăratul i s-au ascultat ruga* ***de*** *la Dumnezeu şi-i născu împărăteasa un cucon făt*. *Şi să umplu de* ***bucurii*** *împăratul şi-l creşte cu multă pază împărătească*. *Şi dacă să rădică mai* ***mare*** *cuconul*, *având poftă împăratul ca să-ş* ***înveţă*** *pre fiiul său întru învăţăturile cărţii*, *şi* ***i****-au găsit dascal foarte înţelept*… (f. 1[v]).

Ms. 3184: *Când împărăţie Chir*, *împărat* ***Persiia***, ***acest*** *împărat fiind sterp*, *că nu-i făce împărăteasa niciun cucon*, *şi să rugă lui Dumnezeu împăratul cu multă osârdie şi cu toată inima în multă vreme*. *Iar după multă vreme şi rugăciune ce făce împăratul i s-au ascultat ruga la Dumnezeu şi-i născu împărateasa un cucon făt*. *Şi să umplu de* ***bucurie*** *împăratul şi-l creşte cu multă pază împărătească*. *Şi dacă să rădică mai* ***mari*** *cuconul*, *având poftă împăratul ca să-ş* ***înveţe*** *pre fiiul său întru învăţăturile cărţi* ***<i>***, *şi au găsit dascal foarte înţelept*… (f. 1[v]).

[14] Ideea modelului grecesc este avansată de mai mulți cercetători români și străini. Vezi, în acest sens, trimiterile bibliografice în Georgescu 1996: 232–233.

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

Similitudini evidente se constată și în cele două fragmente de sus, consemnându-se diferențe ca: *Sandipii ~ Sandipa*, *tălmăcită de pi ~ di pe*, *această ~ aceasta*, *Mosus ~ Mosul*, *împărat al ~ împăratul*, *ai ~ a*, *țietoare ~ țiitoare*, *vitregă ~ vitrigă*, *Persie ~ Persiia*, *acist ~ acest*, *de la ~ la*, *bucurii ~ bucurie*, *mare ~ mari*, *înveță ~ învețe*, *cărții ~ cărţi <i>*, *i-au ~ au*.

Următoarele șase manuscrise ale grupei C conțin mai multe locuri comune, copiștii intervenind cu modificări nesemnificative și imprimând textelor o fizionomie particulară, deosebită de cea a manuscriselor din primele două grupe.

Ms. 1364: *Împărățind persâi Chiros-Împărat*, *carele au fost având 7 muieri*, *și cuconi nu făce nici cu una*. *Și să ruga cu jale și cu toată inima lui Dumnezău ca să-i dea copii*. *Și de multă rugă ce făce împăratul i s-au ascultat ruga și făcu cu o fămei un copil foarte iscusit*, *carele îl crește împărătește întru învățături și ca pe un pom iscusit îl cruța*. *Și rădicându-să voinicel*, *împăratul ave poftă și dragoste ca să-ș învețe copilul carte și învățături*, *găsitu-i-au pre înțălept și mare învățat dascal…* (f. 35^{v}–36^{r}).

Ms. 3388: *Împărățind pre persi Chiros*, *marele împărat*, *carele avea muieri șapte și coconi nu năștea*. *Pentru care făcând rugă către Dumnezeu cu multă osârdie*, *au auzit Dumnezeu ruga lui și să născu un făt*, *pre carele îl creștea împărătește*, *silindu-l întru învățături ca pre un pom iscusit*. *Deci făcându-se copilul de trei ani și având împăratul multă pohtă și dorire ca să-l învețe*, *i-au găsit prea înțălept dascal…* (f. 1^{r}).

Ms. 3391: *Împărățind perșii Chiris-Împărat*, *carele a fost având 7 muieri și cununie n-ave nici cu una*. *Și să ruga cu jăle și cu toată inima lui Dumnezeu ca s <ă>-i de copchii*. *Și de multă rugăciune împăratului i s-ascultă ruga și făcu o fămeia un copil*. *Și-l crește ca pre un ficior de împărat*. *Și rădicându-să voinicel mare*, *împărat <ul> ave poftă și dragoste ca să-ș învețe copil <ul> carte; găsi un dascal înțălept și învățat…* (f. 52^{r}).

Ms. 1366: *Chiros*, *marele împărat*, *împărățind persii*, *carele avea mueari șapte*, *iar coconi nu năștea*. *Pentru care*, *făcând rugă către Dumnezeu și dând multă milosténie i să ascultă rugăciunea lui și i să născu un ficior parte bărbătească*, *pre carele îl creștea împărătéște*, *silindu-l întru învățături ca pre un pom iscusit*. *Deci făcându-să copilul de trei ani și având împăratul multă pohtă și dragoste ca să-l învéțe carte și înțălepciune*, *i-au găsit prea înțălept dascal…* (f. 2^{r}).

Ms. 3191: *Era un împărat la Persida carele avea șapte muieri și feciori nu făcea*. *Deci s-au rugat lui Dumnezeu să-i dea naștere de coconi*. *Care*, *după multă cerere*, *i-au dăruit Dumnezeu cocon*. *Și-l hrăniia împărătéște și-l pedepsiia*. *Și ca un pom ales sporiia cu vârsta*. *Și fiindu voia împăratului ca să învéțe pe fiiu său*, *au găsit un dascăl foarte învățat…* (f. 178^{r}–178^{v}).

Ms. 5556: *Împărățind persei*, *adică Chiris-Împărat*, *care au fost având 7 muieri și nu ave nici cu una prunci*. *Și să ruga cu toată inima lui Dumnezeu ca să-i dei copii*. *Și de multă rugă ce făce împăratul i s-au ascultat și făcu o fimeia copil parte bărbătească foarte iscusit*, *carile îl creștea împărătește întru învățături și ca pre un pom iscusit îl cruța*. *Și făcându-se mărișor*, *împăratul ave poftă și dragoste ca doară va găsi un dascal foarte iscusit ca să înveță pre fiiul său*, *găsit-au un pre înțelept și mare învățat dascal…* (f. 14^{r}–14^{v}).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

Să urmărim, în sfârșit, cum se încheie romanul în manuscrisele din cele trei grupe. Grupa A.

Ms. 1436: *...Și capul cel dintăiu a celui ce nu e pedepsit și a omului celui* […]. *Om ca acela între frați și priiatini în sfatul lor să să plece. Și al 2 <-lea> cap au scris de filosofi, a unui care pe un om și ca acela om mare folos face a priitinului său. Al 3 <-lea> cap, de omul cel* ***hiclean*** *ce știe multe și ca acela om ce nu știe niciodată să facă rău către aproapele său pre ascuns. Al 4 <-lea> cap, pentru om ce cleveteaște precum nu să cade pre alt om sau de boale, sau de alt rău ce va avea pre trup sau de-i grozav omul. Al 5 <-lea> cap, de va face vreun judecători sau boiari sau împărat de va face leage și va așeza neauzind bine și adevărat. Al 6 <-lea> cap, nu să cade nimănui să nădăjduiască pre om nebăgat în seamă. Al 7 <-lea> cap, să învață de bărbat râvnitori să hrănească pre alți oameni buni, având bine și nevoind să știi să fii bogat și să aibă avuție și de a sa și de la părinții săi. Și omul, văzind așa rău, nu știe și i se face voia rea și să topească. Al 8 <-lea> cap, să vază și zice: „Derept easte și să cade toț oamenii să fie cu dragoste și cu bună mulțămită și noi fără rău pentru bani". Al 9 <-lea> cap, să cade precum are un om să facă celuiia și el iar așa face altora. Al 10 <-lea> cap, sfătuiaște cu cel ce te sfătuiaște și de a păgânului fapte realeși nedreptățile a săracilor să nu facă prieteșug niciodată cu aceiia, ca să nu facă nedereptate și ia omului cu năpaste și făcând rău toț să bucură. Conețul și sfârșitul a filosofului Sintipei cu fiiul împăratului de Țara Persiei*. (f. 121^{v}–121^{v}).

Ms. 1432: *…Al 3 <-lea> cap, de omul cel* ***viclean*** *ce știe multe și ca acela ce nu știe niciodată să facă rău către aproapele său pre ascuns. Al 4 <-lea> cap, pentru om ce cleveteaște precum nu să cade pre alt om sau de boale sau de…* (f. 41^{v}).

Deosebirile dintre cele două texte se reduc la faptul că ms. 1432 începe enumerarea capetelor de la cifra trei, dar cu texte identice, doar *viclean* pentru *hiclean*, și că sfârșitul romanului lipsește, fila 42^{r} fiind, probabil, pierdută.

Grupa B. ***Ms. 824***: *...Pentru însurare au întrebat oarecine* ***odată*** *pre un filosof, anume preînţeleptul Săcund. Şi zisă filosoful: „Însurându-să un om,* ***ce este*** *muiere lui"? Iar Săcund zisă: „Este întunecare bărbatului, furtună casii în tot ceasul, grijă şi pagubă gânditoare în toate zilele, vrăjmăşie şi nevoie,* ***războiu*** *de tot feliul, o jiganie care* ***de-a*** *purure* ***lăcuieşte*** *cu dânsa, şi-i leoaică* ***care*** *în tot ceasul să luptă cu tine şi căţe împodobită şi muşcă* ***pe*** *furiş,* ***dobitoc*** *cu năravu* ***viclen****, muncă sufletului bărbatului nesfârşit. Amin! Să* ***ştiţ*** *toţ că aşe au grăit şi au răspunsu preînţeleptul Săcund filosoful şi aşe este* ***adevărat****. Sfârşitul* ***istorii*** *<****i****> lui Chir-Împărat şi al* ***Sandipii*** *filosofului* (f. 100^{v}–101^{r}).

Ms. 3184: *…Pentru însurare au întrebat oarecine pre un filosof, anume preînţeleptul Săcund. Şi zisă filosoful: „Însurîndu-să un om,* ***ci esti*** *muiere lui? Iar Săcund zisă: „Este întunecare bărbatului, furtună casii în tot ceasul, grijă şi pagubă gînditoare în toate zilele, vrăjmăşie şi nevoie,* ***război*** *de tot feliul, o jiganie care* ***de*** *purure* ***lăcuieşti*** *cu dînsa, şi-i leoaică* ***cari*** *în tot ceasul să luptă cu tine şi căţe împodobită şi muşcă furiş,* ***dobitoacele*** *cu năravu* ***viclean****, muncă sufletului bărbatului nesfîrşit". Să* ***ştiţi*** *toţ că aşe au grăit şi au răspunsu preînţeleptul Săcund filosoful şi aşe este* ***adivărat****. Sfârşitul* ***istoriei*** *lui Chir-Împărat şi al* ***Sandipei*** *filosofului* (f. 74^{v}).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

Asemănarea celor două texte este evidentă. Diferențele evidențiate sunt de natură fonetică.

Privitor la sfârșitul de roman al manuscriselor din grupa C, textele din ms. 1364, ms. 3388, ms. 1366 și, parțial, textul ms. 3191 (lipsește ultima filă) sunt oarecum identice cu textele ms. din grupa A, în primul rând cu textul ms. 1436, diferențele constând în soluții diferite de traducere și adaptări particulare. Excepție face ms. 3391, care conține precizarea că „scrisu-s-au și capetele filosofii și a minții și a dăscălii și multe învățături…” (f. 98^{v}), fără însă a le înșira. În fine, ms. 5556 are lipsă filele ce încheie romanul.

Pentru comparație, dăm doar textul cuprins în partea finală a ***ms. 3388***:

Și capul cel dintâiu arată pentru bărbatul cel nepedepsit și neînvățat, că unul ca acesta între frați și prieteni răzvrătire adună. Al 2 <-lea> cap au scris pentru oarecare filosof ce învăța pre un om, care om mult bine au făcut prietenului său. Al 3 <-lea> cap, pentru turburarea bărbatului celui zavisnic, viclean și rău, că unul ca acesta pururea ațâță vicleșug către cei de aproape ai lui. Al 4 <-lea> cap, pentru un om defăimat fără de cale de alți oameni carele au pentru vreo căzătură în boala pricazului, au pentru prepusul oamenilor pre sine aducând spre grozăvii. Iar al 5 <-lea> cap, pentru fieș-tecare judecătoriu, au împărat, au boieriu ce va să dea răspunsu la fieștece lucru mai nainte până a nu învăța leagea bine și a întreba pentru tot lucru să afle adevărul. Al 6 <-lea> cap, nu trebuie nimene să nădăjduiască întru un om nebun nicidecum. Al 7 <-lea> cap învață pentru omul ce să rătăcește și râhnește pre toți oamenii, cei ce vede că se chivernisesc și să țin bine și-i vede că s-au cinstit mai nainte decât el și să îmbogățesc, că și de la părinții lor au moștenit, iar omul, văzind pre dânșii, râhnește și să vestezește și-i pare rău că nu le poate strica nimica. Al 8 <-lea> cap învață și zice: „Să cade și să cuvine la tot omul să iubească pre aproapele său și să nu pohtească a face răsplătire răului”. Al 9 <-lea> cap, să cade fieștecare om să meargă la alții, cum și alții la dânsul. Iar al 10 <-lea> cap sfătuiește lucrurile și faptele păgânilor și obi-ceaiul cel rău și asuprelele săracilor să nu le pohtești nicidecum, nici jafuri și apu-cături să nu faci că văzind vrăjmașul să bucură. Sfârșitul istoriilor Sindipei. (f. 60^{r}–60^{v}).

Concluziile ce se desprind din analiza comparată a celor 10 copii manuscrise se reduc la următoarele:

1. Toate copiile românești selectate pentru colaționare descind dintr-un singur text[15].

2. Este de presupus că originalul după care s-a făcut traducerea pare a fi de origine greacă[16], așa cum consemnează doar ms. 824 și 3184 din grupa B.

3. Textele manuscriselor cercetate, în funcție de titlul, rezumatul și începutul romanului, pot fi repartizate în trei grupe: grupa A (ms. 1436 și ms. 1432), grupa B (ms. 824 și ms. 3184), grupa C (ms. 1364, ms. 3388, ms. 3391, ms. 1366, ms. 3191 și ms. 5556).

[15] Ambele manuscrise nu sunt cunoscute Magdalenei Georgescu, care a examinat în studiul său opt manuscrise (1436, 5115, 830, 1364, 1766, 3191, 3388 și 3391), ceea ce a determinat repartizarea lor în două grupe (vezi Georgescu 1996: 241).

[16] Ideea modelului grecesc este avansată de mai mulți cercetători români și străini. Vezi, în acest sens, trimiterile bibliografice în Georgescu 1996: 232–233.

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

4. În privința sfârșitului de roman, textul ms. 824 și cel al ms. 3184 din grupa B merg mână în mână, deosebindu-se esențial de textul tuturor manuscriselor din grupa A și grupa C.

5. Textele (unele) manuscriselor din grupa C urmează, cu deosebiri de natură lingvistică și de conținut, pe cele aparținând grupei A, îndeosebi textul ms. 1436.

Referințe bibliografice:

1. CARTOJAN, N., *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, 1938.

2. CHIȚIMIA, Ion, SIMONESCU, Dan, *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, București, 1963.

3. CIOBANU, Șt., *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, Bucureşti, 1947.

4. DODIȚĂ, Gheorghe, *Importanța fondului „V. I. Grigorovici" de la Biblioteca URSS „V. I. Lenin" pentru studierea istoriei limbii moldovenești*. În: *Probleme de istorie a limbii. Studii și texte*, Chișinău, p. 101–114.

5. EVSEEV, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*. Timişoara: Editura Amarcord, 1998.

6. GASTER, M., *Literatura populară română*, Bucureşti 1983.

7. GEORGESCU, Magdalena, *Sindipa*. Text stabilit, studiu lingvistic şi filologic, glosar de ~. În: *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, Bucureşti, 1996, p. 197–320.

8. GHEȚIE, Ion, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*. În: „Studii și cercetări lingvistice", XVI, 1965, nr. 3, p. 391–406.

9. GHEȚIE, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

10. GHEȚIE, Ion, MAREȘ, Al., *Graiurile dacoromâne în secolul al al XVI-lea*, Bucureşti, 1974.

11. IORGA, N., *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les roumaines*, extras din *Analele Academiei Române*, *Memoriile Secțiunii istorice*, vol. XIV, 1928, p. 35–37.

12. *Istoria limbii române literare*. *Epoca veche* (*1532–1780*) de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheţie, Bucureşti, 1997.

13. MORARU, Mihai, VELCULESCU, Cătălina, *Bibliografia analitică a cărţilor populare laice*, partea I, sub îngrijirea ştiinţifică a lui I. C. Chiţimia. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

14. VEREBCEANU, Galaction, *Un manuscris al **Sindipei** de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*. *Text*. În: „Philologia" 2017, nr. 1-2, p. 35–55, nr. 3-4, p. 67–89, nr. 5-6, p. 113–130.

15. *SLOVARI* (*Биографический словарь профессоров и преподавателей Московского университета. Т. 1. М., 1885*).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)

Izvoare:

1. Cuvânt şi pocitaniia filosofului Sintipa cu împăratul de ţara Persie, *anume Chira* (ms. rom. 1436, Biblioteca Academiei Române, 1703, f. 79^{r}–121^{v}; abreviat ms. 1436).

2. Sandipa (ms. rom. 1364, Biblioteca Academiei Române, 1784, f. 35^{r}–172^{r}; abreviat ms. 1364).

3. Istorie Sindipii (ms. rom. 3388, Biblioteca Academiei Române, 1784, f. 1^{r}–60^{v}; abreviat ms. 3388).

4. Pilde filosofeşti a das <ca>lului Sindipii (ms. rom. 3391, Biblioteca Academiei Române, f. 52^{r}–78^{r}; abreviat ms. 3391).

5. Sandipa, *adică poveste lui Chir-Împărat* (ms. rom. 824, Biblioteca de Stat a Rusiei (Moscova), 1798, f. 1^{r}–101^{r}; abreviat ms. 824).

6. Istoriile filosofului Sindipa (ms. rom. 1366, Biblioteca Academiei Române, sf. sec. 18, f. 1^{r}–59^{v}; abreviat ms. 1366).

7. Istoria Sindipii filosoful (ms. rom. 3191, Biblioteca Academiei Române, sf. sec. 18, f. 178^{r}–230^{v}; abreviat ms. 3191).

8. Cuvânt şi pocitaniia filosofului Sintipa cu împăratul de la ţara Persiei, *anume Chira* (ms. rom. 1432, Biblioteca Academiei Române, înc. sec. 19, f. 1^{r}–41^{v}; abreviat ms. 1432).

9. Sandipa (ms. rom. 5556, Biblioteca Academiei Române, înc. sec. 19, f. 14^{r}–52^{v}; abreviat ms. 5556).

10. Sandipa, *adică poveste lui Chir-Împărat* (ms. rom. 3184, Biblioteca Academiei Române, 1805, f. 1^{r}–74^{v}; abreviat ms. 3184).

BDD-A30393 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:03:00 UTC)